

DİNLEME ÖNCESİ VE DİNLEME SONRASI VERİLEN SORULARIN 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİNLEDİĞİNİ ANLAMA BECERİ DÜZEYİNE ETKİSİ*

Yrd. Doç. Dr. Sait TÜZEL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi

Erdal KELEŞ
Milli Eğitim Bakanlığı, Türkçe
Öğretmeni

Özet

Dinleme becerisi ilk edinilen dil becerisi olmasına karşın hem batılı kaynaklarda hem de ulusal kaynaklarda "ihmal edilen" dil becerisi olarak adlandırılmaktadır. Türkçe eğitimi alan yazını incelendiğinde dinleme becerisinin üzerinde en az araştırma yapılan temel dil becerisi olduğu görülmektedir. Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma yaklaşımlarından karşılaştırma modelinden yararlanılmıştır. Karşılaştırma durumları ise (1) dinleme öncesi sorular verilerek yapılan dinleme etkinliği ile (2) dinleme sonrası sorular verilerek yapılan dinleme etkinliği şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, İstanbul'un Ümraniye ilçesine bağlı bir ortaokulda öğrenim görmekte olan 5. Sınıf (n=68) öğrencileridir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, dinleme metinlerinden önce sorular verildiğinde, bilgi tipi sorulara cevap verme oranı yükselmiş eleştirel düşünme tipi sorulara cevap verme oranı düşmüştür. Dinleme metinlerinden sonra sorular verildiğinde ise eleştirel düşünme tipi sorulara cevap verme oranı yükselmiş bilgi tipi sorulara cevap verme oranı düşmüştür. Ayrıca metin öncesinde verilen soruların dinlediğini anlama beceri düzeyine olan etkisinin, metni dinledikten sonra verilen sorulara göre öyküleyici metinlerde daha küçük; bilgilendirici metinlerde ise daha büyük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle, soruların dinleme etkinliğinden önce veya sonra verilmesinin, öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerini metin türü ve soru tipi değişkenleriyle birlikte etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinleme, anlama, bilgi sorusu, çıkarım sorusu, eleştirel düşünme sorusu.

THE EFFECTS OF PRE AND POST LISTENING QUESTIONS ON THE LISTENING COMPREHENSION LEVELS OF 5th GRADE STUDENTS

Abstract

Despite the fact that listening is the first acquired language skill, it is called as "ignored" language skill both in western and national sources. Analyzing the Turkish Education literature, listening skill has been observed to be the least searched skill among basic language skills. The comparison method which is among quantitative research methods was benefited from in the study that aimed to reveal the effects of the questions given before and after listening the texts on 5 th grade students' listening comprehension. The comparison cases were determined as the listening activity carried out through the questions given before listening the text (1) and the questions given after listening the text (2). The participants of the study were 5th grade students (n=68) studying at a secondary school in Umraniye, Istanbul. Through the findings, it was revealed that when the questions were given before listening the texts, the percentage of giving answers to knowledge-based questions has increased but the percentage of giving answers to questions related to critical thinking has decreased. However, when the questions were given after listening the texts, the percentage of giving answers to questions related to critical thinking has increased but the percentage of giving answers to knowledge-based questions has decreased. Besides, the impact of questions given before the text was revealed to be lower in narrative texts and higher in informative texts when compared to the questions given after listening the texts. Through the findings, it was revealed that giving the questions after and before the listening activity affects students' listening comprehension level with the variables of text and question types.

Key words: Listening, comprehension, knowledge-based question, inference question, critical thinking question.

* Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda birinci yazar danışmanlığında ikinci yazar tarafından hazırlanan "Dinleme Öncesi ve Dinleme Sonrası Verilen Soruların 5. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi" başlıklı yüksek lisans tezinden elde edilen veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

1. Giriş

Dil becerilerinin kazanılış sırası (1) dinleme, (2) konuşma, (3) okuma ve (4) yazmadır. Ancak dinlemenin ilk kazanılan dil becerisi olması araştırmacılar tarafından “ihmal edilen dil becerisi” (Özbay, 2003; Pinnell & Jaggar, 2003) olarak adlandırılmasını engelleyememiştir. Okullarda dinleme becerisinin ihmal edilmesinin çeşitli nedenleri vardır. Öncelikli olarak öğretmenlerin büyük çoğunluğu, öğrenciler okula geldiklerinde dinleme becerisine sahip olduklarını varsaymaktadır. Bu varsayım nedeniyle çok az sayıda öğretmen, etkili dinlemede öğrencilerine yararlı olabilecek stratejiler üzerinde durmaktadır. Ayrıca bazı öğretmenler okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesini daha önemli buldukları için zamanlarının büyük kısmını okuma ve yazma eğitimine harcamakta, dinleme ve konuşma becerilerini geri plana itmektedirler. Opitz ve Zbaracki (2004) öğretmenlerin çok azının dinleme eğitimine gerekli önemi vererek okulda nitelikli dinleme etkinlikleri yaptığını belirtmektedir.

Dinleme becerisine yönelik okullarda yapılan öğretim uygulamalarının azlığı benzer bir biçimde akademik çalışmalara da yansımıştır. Varışoğlu, Şahin ve Göktaş (2013: 1770) Türkiye’de Türkçe eğitimi alanı ile ilgili yayımlanan makalelere ilişkin gerçekleştirdikleri çalışmalarında, temel dil becerileri içerisinde, en az çalışma yapılan becerinin dinleme eğitimi olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu dinleme becerisine yönelik kavramsal çalışmalarken (Aras, 2010; Aydın, 2007; Calp, 2005; Çiftçi, 2007; Doğan, 2012; Fidan 2012; Özbay, 2012; Özbay ve Melanlıoğlu, 2012; Yılmaz, 2007) çok az kısmı dinleme becerisine yönelik deneysel çalışmalardır (Aytaç, 2011; Doğan, 2007; Katrancı, 2012; Kırbas, 2010; Karaadam, 2011; Şahin, 2012; Temur, 2012).

İlgili Araştırmalar

Gerçekleştirilen çalışmanın literatürde doldurduğu boşluğu anlamak ve önceki çalışmalardan ayrılan yönlerini ortaya koymak amacıyla dinleme eğitimine yönelik daha önce gerçekleştirilen çalışmalara değinmek yararlı olacaktır.

Özbay ve Melanlıoğlu (2012), Türkçe öğretim programlarını dinleme becerisi bakımından değerlendirdikleri çalışmalarında, Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar ilköğretim birinci ve ikinci kademe uygulanan Türkçe öğretim programlarında dinleme becerisine ne ölçüde yer verildiğini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada, dinleme becerisini “ihmal edilmiş bir beceri olarak” nitelmişler ve öğretim programlarında yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmacıların ortaya koymuş olduğu bu sonuç dinleme eğitiminin sınıf içi uygulamalarda ve akademik çalışmalarda olduğu kadar Türkçe öğretim programlarında da ihmal edildiğini ortaya koymasından önemli görülebilir.

Doğan (2007), 7. Sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerini konu edindiği deneysel çalışmada, deney grubuna hazırladığı etkinlik temelli yaklaşımla dinleme eğitimi vermiştir. Deney grubu ile gerçekleştirdiği uygulamalar sonucunda etkinlik

temelli dinleme eğitimi yaklaşımının uygulandığı grubun dinleme becerilerinin kontrol grubuna göre daha başarılı biçimde kullanabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

İşbirlikli öğrenme yönteminin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerini geliştirme üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen diğer bir çalışmada (Kırbaş, 2010) ise işbirlikli öğrenme yönteminin, geleneksel öğretim yöntemine göre sekizinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerinin geliştirmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aytan (2011) da Kırbaş gibi farklı bir öğrenme tekniğinin dinlediğini anlama üzerindeki etkisini araştırarak, aktif öğrenme teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dinleme becerisi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma 6. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Deney grubunda aktif öğrenme teknikleri kullanılmıştır. Kontrol grubunda ise geleneksel yöntemle ders işlenmeye devam edilmiştir. Ön test ve son test uygulamaları sonucunda elde edilen verilere göre, deney grubuna verilen aktif öğrenme tekniklerine dayalı eğitim, bu gruptaki öğrencilerin dinleme becerilerini kontrol grubundaki öğrencilerin dinleme becerilerine oranla daha fazla geliştirmiştir. Deneysel çalışmanın sonunda deney grubu öğrencileri arasından tipik durum örneklemesiyle seçilen üç öğrenciyle görüşülmüştür. Bu görüşmelerde, aktif öğrenme tekniklerinin etkililiğini, farklılığını, sınıf içi etkileşim, kavrama ve Türkçe dersine yönelik tutum üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla öğrencilere beş soru sorulmuştur. Görüşmelerde öğrenciler, “aktif öğrenme tekniklerinin etkili ve eğlenceli olduğunu; sınıf içerisinde yardımlaşma, dayanışma ve iş birliğini artırdığını; ana düşünce, yardımcı düşünce, konu, olay, kişi, yer ve zaman gibi unsurları belirlemede etkili olduğunu; eğlendirirken eğittiğini ve Türkçe dersini daha zevkli hale getirdiğini” ifade etmişlerdir. Hem Kırbaş (2010) hem de Aytan’ın (2011) çalışmaları farklı öğretim teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen dinleme etkinliklerinin öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirdiğini göstermesi açısından önemli görülebilir.

Katranlı (2012), üstbilis stratejileri öğretiminin dinlediğini anlama becerisine ve dinlemeye yönelik tutuma etkisine yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında, üstbilis stratejileri öğretiminin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin dinlediklerini anlama becerilerine ve dinlemeye yönelik tutumlarına etkisi ile sürece ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin tespit edilmesini amaçlamıştır. Deneysel modelle gerçekleştirilen çalışmada, deney grubunda dinleme metinlerinden faydalanılarak etkinlikler aracılığıyla üstbilis stratejileri öğretimi yapılmıştır. Kontrol grubunda ise dinleme çalışmaları, geleneksel yöntemle ele alınmaya devam edilmiştir. Uygulama sonucunda gerçekleştirilen son testte, üstbilis stratejileri öğretimi yapılan deney grubu öğrencilerinin, öyküleyici ve bilgilendirici türdeki metinlere yönelik dinlediğini anlama becerisi puanlarının kontrol grubundan istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üstbilisel stratejilerin dinleme eğitiminde kullanılmasına yönelik diğer bir çalışma ise Fidan (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Fidan çalışmasında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandıkları dinleme stratejilerini belirleyip bunları cinsiyet, sınıf

düzeyi ve sosyo-ekonomik durumlar açısından değerlendirmiştir. Araştırmaya göre öğrenciler genel olarak bilişsel stratejilerden dikkat etme, not alarak dinleme, dinledikleri arasında ilişki kurma, tahminde bulunma, eleştirel dinleme, benzetim ve tekrar stratejilerini kullanmaktadırlar.

Kocaadam (2011) ise not alarak dinleme eğitiminin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi üzerindeki etkisine yönelik bir çalışma yaparak ulusla literatürde farklı dinleme etkinliklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkisini ortaya koyan öncü çalışmalardan birini gerçekleştirmiştir. Çalışmada, deney grubu öğrencileri, not alarak dinleme becerilerini geliştirmeleri amacıyla on hafta boyunca yirmi saat süreyle eğitim görmüşlerdir. Kontrol grubu öğrencilerine eğitim verilmemiş ve bu öğrenciler derslerine olağan akış içinde devam etmişlerdir. Uygulama sonucunda her iki gruba da son test uygulanmıştır. Son test sonuçlarına göre deney grubuna verilen on haftalık eğitim öğrencilerin dinleme becerilerini geleneksel yöntemle ders işlemeye devam eden gruba oranla daha fazla geliştirmiştir.

Çelebi (2008), çalışmasında ortaokul öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi üzerinde metin türünün (olay ve düşünce) etkililiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla öğrencilere düşünce ve olay yazıları dinlettirilmiş ve ardından da dinlediğini anlama düzeyi başarı testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre öğrencilerin, olay yazılarından dinlediğini anlama başarı puanları, düşünce yazılarından dinlediğini anlama başarı puanlarına göre daha yüksektir. Dolayısıyla Çelebi'nin çalışmasına göre metin türü dinlediğini anlamayı etkileyen bir değişkendir.

Yılmaz (2007), Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirmeye yönelik önerilen etkinliklerin değerlendirilmesi üzerine bir çalışma yapmıştır. Deney grubuna hazırlanan etkinlikler uygulanmış, kontrol grubuna ise dinleme çalışması geleneksel biçimde yapılmıştır. Yapılan çalışmayla dinleme becerisinin düzeye uygun etkinliklerle geliştirilebileceği ortaya konulmuştur. Dinlediğini anlamaya etkileyen değişkenleri ortaya koymayı amaçlayan diğer bir araştırma da Aras (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Aras, çalışmasında betimleyici, ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Uyguladığı başarı testlerine ilişkin gerçekleştirdiği analizlerde, dinlediğini anlama başarısıyla sosyo-ekonomik şartlar arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca gerçekleştirdiği analizler neticesinde, öğrencilerin dinlediğini anlama başarı puanlarının sınıf düzeyi yükseldikçe arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Şahin (2012), dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisine ve hatırlama düzeyine olan etkisi üzerine bir çalışma yapmıştır. Araştırma, sontest kontrol gruplu gerçek deneme modelinden yararlanılan yarı deneysel bir çalışmadır. Deney grubu öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi ve hatırlama düzeyi üzerine dinleme metinlerinden önce sorulan soruların etkisi, dinleme metinlerinden sonra sorulan soruların kontrol grubunun dinlediğini anlama becerisi ve hatırlama düzeyine etkisi

ile karşılaştırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca yapılan kalıcılık testiyle deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin dinlediklerini hatırlama oranları da ölçülmüştür. Dinleme metinlerinden önce sorulan soruların, dinleme metinlerinden sonra sorulan sorulara göre ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama düzeyine olumlu katkılar sağladığı ve daha kalıcı olduğu tespit edilmiştir.

Temur (2010), dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan yarı deneysel bir çalışma yapmıştır. Öğrencilerin uygulama sürecine yönelik görüşleri alınmış ve içerik çözümlemesi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre metin öncesinde verilen soruların dinlediğini anlama beceri düzeyine olan etkisi, metni dinledikten sonra verilen sorulara göre daha büyüktür. Dinleme metni öncesinde soruların bilinmesi konunun ve amacın belirlenmesine katkı yapmaktadır. Metin öncesinde sorulan sorular öğrencilerin seçici birer dinleyici olmalarına zemin oluşturmaktadır. Sorular metinden sonra sorulduğunda ise öğrenciler metni bir bütün olarak dinleme eğiliminde ve daha etkin dinledikleri fikrindedirler.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine bir etkisinin olup olmadığını tespit etmektir. Ayrıca çalışmada soruların dinleme öncesi ya da sonrasında verilmesinin metin türleri ve soru tipleri bazında da öğrencilerin dinlediğini anlama becerilerini ne kadar etkilediği tespit edilmek istenmektedir. Araştırmada cevap aranacak alt problemler ise şunlardır:

- a. Dinleme etkinliği öncesinde 5. Sınıf öğrencilerine verilen bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının cevaplanma düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- b. Dinleme etkinliği öncesinde 5. Sınıf öğrencilerine verilen bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının cevaplanma düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- c. Bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının dinleme etkinliği öncesinde ya da dinleme etkinliğinden sonra verilmesi 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama düzeyi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmakta mıdır?

2. Yöntem

Bu bölümde, araştırma yöntemini oluşturan araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada

tarama modelleri içerisinde yer alan karşılaştırmalı modelden yararlanılmıştır. Karşılaştırmalı modelde araştırmacı doğal ortam içerisinde var olan durumları karşılaştırmalı olarak mevcut halleriyle ortaya koymaya çalışır (Karasar, 2012: 85). Bu çalışmada da öğrencilere dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların dinlediklerini anlama beceri düzeylerine etkisi mevcut haliyle ortaya konulmak istendiğinden kullanılan modelin araştırmanın amacına uygun olduğu düşünülmektedir.

Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi ve Uygulama Süreci

Çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve uygulamaların gerçekleştirilmesi sürecinde sırasıyla şu işlem adımları izlenmiştir:

- Uygulamalarda yararlanılacak metin havuzunun oluşturulması (Bu aşamada PISA, PIRLS gibi uluslararası sınavlarda kullanılan 5 adet öyküleyici 5 adet de bilgilendirici olmak üzere toplam 10 adet metin belirlenmiştir).
- Metin havuzunda yer alan 10 adet metnin Türkçe Eğitimi alanında doktora derecesine sahip 5 adet uzmanın değerlendirmesine sunulması.
- Alan uzmanlarının yaptığı değerlendirme neticesinde kendi grubunda en fazla puan alan 2 adet bilgilendirici 2 adet de öyküleyici metnin uygulamalarda kullanılmak üzere belirlenmesi.
- Belirlenen metinlere yönelik “bilgi”, “çıkarım” ve “eleştirel düşünme” (MEB, 2012) sorularından oluşan “Taslak Dinlediğini Anlama Başarı Testi Soru Havuzu”nun oluşturulması.
- Uzman görüşleri doğrultusunda “Taslak Dinlediğini Anlama Başarı Testi Soru Havuzu”ndan her bir metne yönelik 2 adet bilgi, 2 adet çıkarım ve 2 adet de eleştirel düşünme sorusu olmak üzere altışar adet soru seçilerek öğrencilerin dinlediğini anlama beceri düzeyini ölçecek testlere son şeklinin verilmesi.
- Uygulamaların gerçekleştirilmesi (ilk grup uygulamalarda, 1 adet öyküleyici 1 adet bilgilendirici metin öğrencilere dinletilmeden önce sorular verilmiş; ikinci grup uygulamalarda ise 1 adet öyküleyici 1 adet bilgilendirici metin dinletildikten sonra öğrencilere sorular sorulmuştur).
- Öğrenci cevaplarının oluşturulan cevap anahtarı doğrultusunda değerlendirilerek SPSS’e veri girişinin yapılması ve analizi.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul’un Ümraniye ilçesine bağlı bir ortaokulun 5/B ve 5/G sınıfı öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya dâhil olan katılımcıların özellikleri aşağıda betimlenmektedir. Tablo 1’de çalışmaya dâhil olan katılımcılara ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin İstatistikler

Şube	Cinsiyet	n	%
5/B	Kız	20	55,6
	Erkek	16	44,4
	Toplam	36	100,0
5/G	Kız	11	34,4
	Erkek	21	65,6
	Toplam	32	100,0

Tablo 1 incelendiğinde, çalışmaya 5. sınıfta öğrenim gören iki farklı şube öğrencilerinin dâhil olduğu görülmektedir. Bu şubeler araştırmanın gerçekleştirildiği ortaokuldaki 5. sınıf şubeleri arasından rastgele seçilmiştir. B şubesinde 20 kız (% 55,6) ve 16 erkek (% 44,4); G şubesinde ise 11 kız (% 34,4) ve 21 erkek (% 65,6) olmak üzere toplam 31 kız 36 araştırmaya katılmıştır.

Verilerin Analizi

Gerçekleştirilen uygulamalara yönelik öğrenci cevaplarının puanlanmasında Tablo 2’de belirtilen puanlamalardan yararlanılmıştır.

Tablo 2. Metinlere İlişkin Sorulara Verilen Cevapların Puanlanması

Soru Türleri	Puanlar			
Bilgi Soruları	Puan Aralığı	0	-	2
	Değerlendirme	Yanlış	-	Doğru
Çıkarım Soruları	Puan Aralığı	0	1	2
	Değerlendirme	Yanlış	Kısmen Doğru	Doğru
Eleştirel Düşünme Soruları	Puan Aralığı	0	1	2
	Değerlendirme	Yanlış	Kısmen Doğru	Doğru

Öğrencilerin verdikleri cevaplar değerlendirilirken, yanlış cevaplarına puan verilmemiş ve bu cevaplar 0 olarak kodlanmıştır. Bilgi sorularında doğru ve yanlış cevapların dışında herhangi bir seçeneğin olmaması nedeniyle ve her soru türünde karşılaştırmalı analiz yapılabilmesi için doğru cevaplar 2 olarak kodlanmıştır. Çıkarım ve eleştirel düşünme sorularında da doğru cevaplar 2 olarak kodlanmış; bu sorulara yaklaşık çözüm getirme imkânı olması nedeni ile kısmen doğru seçeneği oluşturulmuş ve bu cevaba da 1 puanı verilerek kodlaması gerçekleştirilmiştir. Böylece araştırmada yanlış cevaplar için “0”, kısmen doğru cevaplar için “1” doğru cevaplar için ise “2” olmak üzere üç dereceli bir puanlama anahtarı kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan dinleme metinleri ve uygulamanın hangi aşamasında kullanıldığı aşağıda yer almaktadır:

- Mavi Top: Öyküleyici metindir. Sorular metinden önce verilmiştir.
- Baş Aşağı Fareler: Öyküleyici metindir. Sorular metinden sonra verilmiştir.
- Bir Kelaynak Anlatıyor: Bilgilendirici metindir. Sorular metinden önce verilmiştir.

- Dünya'ya Doğru Gelen Bir Gökteşinin Yörüngesi Değiştirilebilir mi?: Bilgilendirici metindir. Sorular metinden sonra verilmiştir.

Çalışmada toplanan verilerin analizi için öncelikle öğrenciler tarafından verilen cevapların yukarıda geliştirilme süreci anlatılan cevap anahtarı doğrultusunda puanlanması işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, kodlama güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği; "Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)" şeklindeki güvenilirlik formülü kullanılmıştır. İki araştırmacı tarafından kâğıtlar ayrı ayrı puanlanmış ardından da her iki araştırmacının puanlamaları karşılaştırılarak farklılıkların nedenleri tartışılmıştır. Farklılıklara ilişkin tartışmalardan sonra öğrenci cevapları yeniden puanlanarak puanlamalara son şekli verilmiştir. İki farklı araştırmacı tarafından gerçekleştirilen ilk puanlamaların ardından kodlamaların güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) formülüne göre % 77 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının % 70'in üzerinde çıkması güvenilirlik için ölçüt olarak kabul edildiğinden araştırmada gerçekleştirilen kodlamanın güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada verilerin analizinde dağılımın normal olmaması nedeni (skewness, kurtosis ve histogram eğrilerine bakılmıştır) ile parametrik olmayan testlerin kullanımına karar verilmiştir. Öğrencilerin farklı metin türlerine ilişkin verdikleri cevapların betimlenmesinde frekans ve yüzde, soru türleri arasındaki farklılığın analizinde Friedman Testi sonuçlarına bakılmıştır. Anlamlılık düzeyi için % 5 hata payı ve sigma değerinin 0,05'ten ($p < ,05$) küçük olması dikkate alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu aşamasında, araştırma problemi ve alt problemlerine ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmektedir. Bulgu ve yorumların sunulmasında araştırmacının alt problemleri doğrultusunda bir sıra izlenmiştir.

3.1. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Bu başlık altında öğrencilerin dinleme etkinliği öncesi kendilerine verilen soruların dinlediklerini anlama düzeyine etkisi "öyküleyici" ve "bilgilendirici" metinler için ayrı ayrı incelenmiştir.

Öyküleyici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin öyküleyici dinleme metnine yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen uygulamada, bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının her biri için ayrı ayrı karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Öyküleyici Metne Yönelik Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	0	,0	21	30,9
	Doğru	68	100,0	47	69,1
Çıkarım Soruları	Yanlış	18	26,5	22	32,4
	Kısmen Doğru	1	1,5	0	,0
	Doğru	49	72,0	46	67,6
Eleştirel	Yanlış	8	11,8	15	22,1
Düşünme	Kısmen Doğru	23	33,8	8	11,8
Soruları	Doğru	37	54,4	45	66,2

Tablo 3 incelendiğinde, bilgi sorularında, birinci soruya öğrencilerin hepsi (% 100) doğru cevap verirken; ikinci soruya 21 öğrencinin (% 30,9) yanlış, 47 öğrencinin (% 69,1) ise doğru cevap verdiği görülmektedir. Çıkarım sorularında, birinci soruya 18 öğrenci (% 26,5) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru, 49 öğrenci (% 72,0) doğru cevap vermiş; ikinci soruya ise 22 öğrenci (% 32,4) yanlış, 46 öğrenci (% 67,6) doğru cevap vermiştir. Eleştirel düşünme sorularında, birinci soruya 8 öğrenci (% 11,8) yanlış, 23 öğrenci (% 33,8) kısmen doğru, 37 öğrenci (% 54,4) doğru cevap vermiş; ikinci soruya ise 15 öğrenci (% 22,1) yanlış, 8 öğrenci (% 11,8) kısmen doğru ve 45 öğrenci (% 66,2) doğru cevap vermiştir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme öncesi verilen sorularla yapılan dinleme etkinliğinde öğrencilerin 3'te 2'lik kısmından fazlasının başarılı olduğu görülmektedir. Fakat öğrencilerin bilgilendirici, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının hangisinde daha başarılı olduğunun incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla yapılan analizler Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. Öyküleyici Metne Yönelik Dinleme Öncesi Verilen Sorularla İlgili Bulguların Karşılaştırılması

		Soru 1	Soru 2	Ortalama
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	2,37	2,01	2,24
	Çıkarım Sorusu	1,86	1,99	1,90
	Eleştirel Düşünme Sorusu	1,77	2,01	1,86
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68
	Chi-Square	32,667	,055	9,652
	Df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,000*	,973	,008*

*p<,05

Tablo 4 incelendiğinde, öyküleyici metne ilişkin öğrencilere 3 farklı tipte (bilgi, çıkarım, eleştirel düşünme) yöneltilen soruların ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($\chi^2= 9,652$; $p<,05$). Öğrencilerin verdikleri cevaplara

yönelik sıra ortalamaları düşükten yükseğe doğru bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusu şeklinde sıralanmaktadır.

Genel anlamda dinleme öncesi verilen sorularla yapılan öyküleyici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bilgi sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, çıkarım sorularına yönelik başarıları da eleştirel düşünme sorularına göre daha yüksektir. Dolayısıyla öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri ile soru tiplerinin hiyerarşik yapısı paralellik göstermektedir. Öğrenciler daha düşük bilişsel düzeyi yoklamaya yönelik sorularda daha başarıyla daha yüksek bilişsel düzeyi yoklamaya yönelik sorularda daha az başarılıdırlar.

Bilgilendirici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin bilgilendirici metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Bilgilendirici Metne Yönelik Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Bulgular

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	F	%
Bilgi Soruları	Yanlış	5	7,4	9	13,2
	Doğru	63	92,6	59	86,8
Çıkarım Soruları	Yanlış	14	20,6	16	23,5
	Kısmen Doğru	8	11,8	2	2,9
	Doğru	46	67,6	50	73,5
Eleştirel	Yanlış	11	16,2	14	20,6
Düşünme Soruları	Kısmen Doğru	1	1,5	5	7,4
	Doğru	56	82,3	49	72,0

Tablo 5 incelendiğinde, bilgi sorularında, birinci soruya 5 öğrenci yanlış (% 7,4), 63 öğrenci (% 92,6) doğru cevap verirken; ikinci soruya 9 öğrencinin (% 13,2) yanlış, 59 öğrencinin (% 86,8) ise doğru cevap verdiği görülmektedir. Çıkarım sorularında, birinci soruya 14 öğrenci (% 20,6) yanlış, 8 öğrenci (% 11,8) kısmen doğru, 46 öğrenci (% 67,6) doğru cevap vermiş; ikinci soruya ise 16 öğrenci (% 23,5) yanlış, 2 öğrenci (% 2,9) kısmen doğru ve 50 öğrenci (% 73,5) doğru cevap vermiştir. Eleştirel düşünme sorularında, birinci soruya 11 öğrenci (% 16,2) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru, 56 öğrenci (% 82,3) doğru cevap vermiş; ikinci soruya ise 14 öğrenci (% 20,6) yanlış, 5 öğrenci (% 7,4) kısmen doğru ve 49 öğrenci (% 72,0) doğru cevap vermiştir.

Öğrencilerin bilgilendirici metne yönelik cevapları değerlendirildiğinde, dinleme öncesi verilen sorularla yapılan dinleme etkinliğinde 3'te 2'lik kısımdan fazlasının başarılı olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle öğrencilerin genel olarak "başarılı" oldukları söylenebilir. Fakat öğrencilerin bilgilendirici, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının hangisinde daha başarılı olduğunun incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla yapılan analizler Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6. *Bilgilendirici Metne Yönelik Dinleme Öncesi Verilen Sorularla İlgili Bulguların Karşılaştırılması*

	Soru 1	Soru 2	Ortalama	
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	2,16	2,13	2,23
	Çıkarım Sorusu	1,82	1,92	1,80
	Eleştirel Düşünme	2,02	1,96	1,97
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68
	Chi-Square	12,152	5,506	13,328
	Df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,002*	,064	,001*

*p<,05

Tablo 6 incelendiğinde, bilgilendirici metne ilişkin öğrencilere 3 farklı tipte (bilgi, çıkarım, eleştirel düşünme) yöneltilen soruların ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($\chi^2= 13,328$; $p<,05$). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları başarıdan daha az başarıya doğru bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu şeklinde bir sıra izlemektedir.

Genel anlamda dinleme öncesi verilen sorularla yapılan bilgilendirici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bilgi sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Dolayısıyla soru tiplerinin hiyerarşik yapısı ile elde edilen bulgular örtüşmemektedir. Eleştirel düşünme soruları çıkarım sorularından daha üst düzey bilişsel basamakta yer almasına karşın öğrenciler tarafından çıkarım sorularına oranla daha başarılı biçimde cevaplandırılmıştır. Bu durum bilgilendirici metinlerin öyküleyici metinlere oranla çıkarım yapmaya daha sınırlı düzeyde uygun olmasından kaynaklanabilir.

3.2. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Bu başlık altında, öğrencilerin dinleme etkinliği öncesi kendilerine verilen soruların dinlediklerini anlama düzeyine etkisi “öyküleyici” ve “bilgilendirici” metinler için ayrı ayrı incelenmiştir.

Öyküleyici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin öyküleyici dinleme metni olarak seçilen "Baş Aşağı Fareler" isimli metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen uygulamada karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Öyküleyici Metne Yönelik Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Bulgular

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	18	26,5	10	14,7
	Doğru	50	73,5	58	85,3
Çıkarım Soruları	Yanlış	28	41,2	11	16,2
	Kısmen Doğru	0	,0	0	,0
	Doğru	40	58,8	57	83,8
Eleştirel	Yanlış	2	2,9	16	23,5
Düşünme	Kısmen Doğru	1	1,5	0	,0
Soruları	Doğru	65	95,6	52	76,5

Tablo 7 incelendiğinde, bilgi sorularında; birinci soruya 18 öğrenci (% 26,5) yanlış, 50 öğrenci (% 73,5) doğru cevap verirken; ikinci soruya ise 10 öğrencinin (% 14,7) yanlış, 58 öğrencinin (% 85,3) ise doğru cevap verdiği görülmektedir. Çıkarım sorularında; birinci soruya 28 öğrenci (% 41,2) yanlış, 40 öğrenci (% 58,8) doğru cevap vermiş; ikinci soruya ise 11 öğrenci (% 16,2) yanlış, 57 öğrenci (% 83,8) doğru cevap vermiştir. Eleştirel düşünme sorularında; birinci soruya 2 öğrenci (% 2,9) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru, 65 öğrenci (% 95,6) doğru cevap verirken ikinci soruya ise 16 öğrenci (% 23,5) yanlış, 52 öğrenci (% 76,5) doğru cevap vermiştir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme sonrası verilen sorularla yapılan dinleme etkinliğinde öğrencilerin 3'te 2'lik kısmından fazlasının başarılı olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle öğrencilerin genel olarak "başarılı" oldukları söylenebilir. Fakat öğrencilerin bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularının hangisinde daha başarılı olduğunun incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla yapılan analizler Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8. Öyküleyici Metne Yönelik Dinleme Sonrası Verilen Sorularla İlgili Bulguların Karşılaştırılması

		Soru 1	Soru 2	Ortalama
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	1,96	2,05	2,01
	Çıkarım Sorusu	1,74	2,03	1,82
	Eleştirel Düşünme Sorusu	2,29	1,92	2,16
Friedman	N	68	68	68
	Chi-Square	26,389	2,696	8,444
Testi Sonuçları	Df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,000*	,260	,015*

*p<,05

Tablo 8'de öyküleyici metne ilişkin öğrencilere 3 farklı tipte (bilgi, çıkarım, eleştirel düşünme) yöneltilen soruların ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($\chi^2= 8,444$; $p<,05$). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra

ortalamaları başarılıdan daha az başarılıya doğru eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu şeklinde bir sıra izlemektedir.

Genel anlamda dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen öyküleyici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, bilgi sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Bu anlamda elde edilen bulguların soru tiplerinin hiyerarşik yapısına uygun olmadığı görülmektedir.

Bilgilendirici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin bilgilendirici metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen uygulamada karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. *Bilgilendirici Metne Yönelik Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Bulgular*

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	17	25,0	20	29,4
	Doğru	51	75,0	48	70,6
Çıkarım Soruları	Yanlış	33	48,5	26	38,2
	Kısmen Doğru	2	2,9	1	1,5
	Doğru	33	48,5	41	60,3
Eleştirel Düşünme Soruları	Yanlış	10	14,7	4	5,9
	Kısmen Doğru	16	23,5	0	,0
	Doğru	42	61,8	64	94,1

Tablo 9. İncelendiğinde, bilgi sorularında; birinci soruya 17 öğrenci yanlış (% 25,0), 51 öğrenci (% 75,0) doğru cevap verirken; ikinci soruya 20 öğrencinin (% 29,4) yanlış, 48 öğrencinin (% 70,6) ise doğru cevap verdiği görülmektedir. Çıkarım sorularında; birinci soruya 33 öğrenci (% 48,5) yanlış, 2 öğrenci (% 3,0) kısmen doğru, 33 öğrenci (% 48,5) doğru cevap verirken ikinci soruya ise 26 öğrenci (% 38,2) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru ve 41 öğrenci (% 60,3) doğru cevap vermiştir. Eleştirel düşünme sorularında; birinci soruya 10 öğrenci (% 14,7) yanlış, 16 öğrenci (% 23,5) kısmen doğru, 42 öğrenci (% 61,8) doğru cevap vermiş; ikinci soruya ise 4 öğrenci (% 5,9) yanlış ve 64 öğrenci (% 94,1) doğru cevap vermiştir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme sonrası verilen sorularla ilgili sonucun bilgilendirici metinlerde başarılı olarak yorumlanabileceği; fakat bu başarının diğer metinlere göre biraz daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Öyküleyici metinde olduğu gibi burada da eleştirel düşünme sorularına yönelik puanların diğerlerine göre yüksekliği göze çarpmaktadır. Puanların üç farklı soru türünde farklılaşıp farklılaşmadığı Tablo 10'da incelenmektedir:

Tablo 10. Bilgilendirici Metne Yönelik Dinleme Sonrası Verilen Sorularla İlgili Bulguların Karşılaştırılması

	Soru 1	Soru 2	Ortalama	
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	2,17	1,93	2,06
	Çıkarım Sorusu	1,76	1,78	1,62
	Eleştirel Düşünme Sorusu	2,07	2,29	2,32
N	68	68	68	
Friedman	Chi-Square	13,215	22,541	26,427
Testi Sonuçları	Df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,001*	,000*	,000*

*p<,05

Tablo 10 incelendiğinde, bilgilendirici metne ilişkin öğrencilere 3 farklı tipte (bilgi, çıkarım, eleştirel düşünme) yöneltilen soruların ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($\chi^2= 22,541$; $p<,05$). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları başarılıdan daha az başarılıya doğru sıralandığında; eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu şeklinde bir sıralama oluşmaktadır.

Genel anlamda dinleme sonrası verilen sorularla yapılan bilgilendirici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin birinci soru hariç, eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, bilgi sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Ancak birinci soruda bilgi sorusuna yönelik başarıları, eleştirel düşünme sorusunun önüne geçmiştir.

Dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte göze çarpan ayrıntı şudur: Dinleme öncesi verilen sorularla yapılan etkinlikte bilgi sorularındaki başarı dikkati çekerken, dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen dinleme etkinliğinde eleştirel düşünme sorularındaki başarı dikkati çekmektedir.

Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Soruların Öğrencilerin Dinlediklerini Anlama Düzeylerine Etkisi

Çalışmanın bu aşamasında dinleme öncesi verilen sorular ile dinleme sonrası verilen soruların öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri açısından bir farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenmektedir. Analizler, her metne ilişkin üç farklı soru türünün ortalama puanları üzerinden yapılarak Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Bulguların Karşılaştırılması

	Metin Adı	Bilgi Sorusu	Çıkarım Sorusu	Eleştirel Düşünme Sorusu	
Sıra Ortalamaları	Dinleme Öncesi Verilen Sorular- Öyküleyici	Mavi Top	2,57	2,58	2,15
	Dinleme Sonrası Verilen Sorular- Öyküleyici	Baş Aşağı Fareler	2,43	2,65	2,76
	Dinleme Öncesi Verilen Sorular- Bilgilendirici	Bir Kelaynak Anlatıyor	2,77	2,70	2,49
	Dinleme Sonrası Verilen Sorular- Bilgilendirici	Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?	2,23	2,07	2,61
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68	
	Chi-Square	13,467	16,085	13,079	
	Df	3	3	3	
	Asymp. Sig.	,004*	,001*	,004*	

*p<,05

Tablo 11 incelendiğinde, bilgi soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($\chi^2=13,467$; $p<,05$). Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin hem öyküleyici hem de bilgilendirici metin türlerine ilişkin kendilerine yöneltilen bilgi sorularındaki başarılarında, dinleme öncesi verilen sorular daha etkili olmuştur.

Öğrencilerin çıkarım sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeyleri puanlarında da anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($\chi^2=16,085$; $p<,05$). Sıra ortalamalarına bakıldığında öyküleyici metin türünde öğrencilere dinleme etkinliğinden sonra sorular verildiğinde dinleme öncesinde verilmesine oranla daha başarılı oldukları görülmektedir. Bilgilendirici metin türünde ise öğrencilere dinleme etkinliğinden önce sorular verildiğinde dinleme sonrasında verilmesine oranla daha başarılı oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeyleri puanlarında da anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($\chi^2=13,079$; $p<,05$). Öğrencilerin hem öyküleyici hem de bilgilendirici metin türlerine ilişkin kendilerine yöneltilen eleştirel düşünme sorularındaki başarılarında, dinleme sonrası verilen sorular daha etkili olmuştur.

Tablo 11 genel olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan bir diğer sonuç da, metin öncesinde verilen soruların dinlediğini anlama beceri düzeyine olan etkisinin,

metni dinledikten sonra verilen sorulara göre öyküleyici metinlerde daha küçük; bilgilendirici metinlerde ise daha büyük olduğudur.

4. Tartışma ve Sonuç

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıda ortaya konularak tartışılmıştır.

Öyküleyici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen dinleme testinde, öğrencilerin başarı durumları sırasıyla bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu soru tiplerinin hiyerarşik sıralanışı ile paralellik göstermektedir. Zira MEB (2012)'de alt düzey zihinsel becerilerden üst düzey zihinsel becerilere doğru soru tipleri açıklanırken benzer bir sıralamadan bahsedilmektedir. Dolayısıyla öyküleyici metinler açısından uygulamada elde edilen sonuçlarla literatürün örtüştüğü söylenebilir. Ancak Bilgilendirici metne ilişkin dinleme öncesi verilen soruların öğrenciler tarafından cevaplanma başarı sıraları literatürde ortaya konulan hiyerarşik yapıyla tam olarak paralellik göstermemektedir. Zira öğrenciler bilgilendirici metin türünde dinleme öncesi kendilerine verilen bilgi tipi sorularda en başarılı performansı göstermişlerdir. Bu bulgu literatürle paralel olsa da eleştirel düşünme sorularında, çıkarım sorularından daha başarılı olmaları literatürde ortaya konulan hiyerarşik yapıdan farklıdır. Öyküleyici metne ilişkin dinleme öncesi sorulan soru tiplerinin cevaplanma oranları ile bilgilendirici metne ilişkin dinleme öncesi sorulan soru tiplerinin cevaplanma oranlarının farklılık göstermesi metin türlerinin kendine has farklı özelliklerinden kaynaklanmış olabilir. Zira Çelebi (2008)'de gerçekleştirdiği çalışmada metin türünün dinlediğini anlama becerisini etkileyen bir değişken olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmada elde edilen "dinleme etkinliklerinde öğrenciler öyküleyici metin türünde, bilgilendirici metin türünden daha başarılıdır" sonucuyla Çelebi (2008)'nin çalışmasında ortaya koyduğu "öğrenciler olay yazılarında düşünce yazılarından daha başarılıdırlar" sonucu birbirini desteklemektedir.

Sorular dinleme etkinliğinden önce verildiğinde, bilgi sorularındaki başarı; dinleme sonrasında verildiğinde ise eleştirel düşünme sorularındaki başarı dikkati çekmektedir. Dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinliklerde öğrenciler, hangi soruların cevaplarını arayacaklarını bilirler. Dolayısıyla metni dinlerken bu soruların cevaplarını bulmaya odaklanırlar. Bilgi sorularına verilecek yanıtlarda da yorumlamaya ihtiyaç duyulmaz. Yanıtlar metinde ifade edilmiştir (MEB, 2012: 10). Bilgi sorularında açıklama yapmaya gerek kalmadan cevaba ulaşılabilir. Cevaplar doğrudan metin içerisinde bulunur. Dinleme öncesi verilen sorularda, bilgi sorularındaki başarının nedeni bu şekilde açıklanabilir.

Hem öyküleyici hem de bilgilendirici metin türlerine ilişkin dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen dinleme testinde, öğrencilerin başarı durumları

sırasıyla eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu ve çıkarım sorusu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu soru tiplerinin hiyerarşik sıralanışı ile paralellik göstermemektedir. Ancak hem öyküleyici hem de bilgilendirici metin türlerinde, öğrencilere sorular dinleme sonrasında yöneltildiğinde daha fazla oranda eleştirel düşünme eğiliminde olduklarını göstermesi açısından oldukça önemli bir sonuç olarak görülebilir. McLaughlin ve DeVogd (2004: 52) eleştirel okuryazarlığı sorgulama becerisinin genişletilmesi ve çoklu bakış açılarının geliştirilip aktif düşünürler olunabilmesi için harcanan çaba olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla eleştirel düşünme becerisi açısından zihnin serbest olması ve çoklu bakış açılarıyla konuya yaklaşabilmesi önem taşımaktadır. Dolayısıyla, araştırmada böyle bir sonucun ortaya çıkmasında öğrencilere dinleme etkinliğinden sonra soruların verilmesinin zihni sınırlandırmaması etkili olmuş olabilir. Dinleme öncesi sorular verildiğinde öğrencilerin zihinleri belirli konulara odaklanırken bütünü ve bütüne ait kritik düşünme becerisini daha kolay biçimde ortaya çıkarmış olabilir. Dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen etkinliklerde, öğrencilerin metni dinlerken not tutmasına izin verilmektedir. Hangi sorunun çıkacağı bilinmediği için metnin geneline odaklanılır. Önemli görülen yerlerle ilgili not tutulur. Metnin tamamı hakkında fikir sahibi olmaya çalışılır. Eleştirel düşünme sorularında ise öğrenciler, metinde yer alan fikir ve bilgilerden hareketle çıkarımlar ve karşılaştırmalar yaparken kendi deneyimlerinden ve geçmiş bilgilerinden faydalanırlar (MEB, 2012: 11). Metinden çıkardıkları anlamları kendi bilgileriyle birlikte değerlendirip bir sonuca ulaşırlar. Dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinliklerde metnin geneline odaklanmak, eleştirel düşünme soruları için gerekli olan zeminin oluşmasını kolaylaştırır. Öğrenciler, sorunun nereden geleceği hakkında fikir sahibi olmadığı için metnin bütününe dikkat kesilirler. Önemli yerleri yakalayıp not almaya çalışırlar. Metni genel olarak kavramaya çalıştıkları için konuyla ilgili çıkarımlarını kendi bilgileriyle ve yaşantılarıyla birlikte ele alıp değerlendirmeleri kolaylaşır. Dinleme sonrası verilen sorularda, eleştirel düşünme sorularındaki başarının nedeni bu şekilde ortaya konabilir. Bu noktada Temur (2010)'un çalışmasında elde ettiği sonuçlara değinmekte yarar vardır. Temur (2010: 316)'un çalışmasında elde ettiği sonuçlara göre dinleme etkinliği öncesinde verilen metin sorularının dinlediğini anlama beceri düzeyine olan etkisi, metni dinledikten sonra verilen sorulara göre daha yüksektir. Dinleme metni öncesinde soruların bilinmesi konunun ve amacın belirlenmesine katkı yapmaktadır. Metin öncesinde sorulan sorular öğrencilerin seçici birer dinleyici olmalarına zemin oluşturmaktadır. Sorular metinden sonra sorulduğunda ise öğrenciler metni bir bütün olarak dinleme eğiliminde ve daha etkin dinledikleri düşünmektedirler.

Öğrencilerin, dinleme öncesi sorular verilerek gerçekleştirdikleri dinleme etkinliği ile dinleme sonrası sorular verilerek gerçekleştirdikleri dinleme etkinliğine ilişkin başarı puanları karşılaştırıldığında, dinlediğini anlama başarılarında hem metin türünün hem de soru tipinin önemli bir değişken olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bu sonucu daha önce Temur (2010) ve Şahin (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Ayrıca araştırmanın bu sonucundan hareketle metin türleri ve soru tiplerine yönelik olarak öğrencilere farklı dinleme etkinliklerinin yaptırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü kullanılan metin tipi ve sorulan soru türü değiştikçe öğrencilerin dinleme öncesi ve sonrası verilen soruları cevaplama başarı puanları farklılık göstermiştir. Örneğin eleştirel düşünme sorularında, dinleme etkinliğinden sonra öğrencilere sorular verildiğinde daha başarılı oldukları görülmüştür. Ancak bilgi sorularında, dinleme etkinliğinden önce öğrencilere sorular verildiğinde daha başarılı oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer yandan çıkarım sorularına ilişkin başarı durumu metin türü bazında değişmiştir. Öyküleyici metin türüne yönelik olarak sorulan çıkarım sorularında, dinleme etkinliği sonrası sorular verildiğinde öğrencilerin daha başarılı olduğu görülürken; bilgilendirici metin türüne yönelik olarak sorulan çıkarım sorularında, dinleme etkinliği öncesi sorular verildiğinde öğrencilerin daha başarılı oldukları görülmüştür.

Öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerinde, üç farklı soru türünde farklı dinleme etkinliklerinin etkili olması, dinleme becerilerinin geliştirilmesi için değişik etkinliklerden yararlanılabileceğini göstermektedir. Çeşitli etkinliklerden yararlanarak yapılacak planlı bir dinleme eğitimiyle dinleme becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilir. Doğan (2007: 121), Çelikbaş (2010: 93), Yılmaz (2007: 51) ve Kaplan (2004: 119) çalışmalarında farklı etkinlikler yoluyla dinleme becerilerinin geliştirilebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Özbay (2012: 71) da eserinde dinlemenin eğitimle geliştirilebilen bir dil becerisi olduğunu belirtmiştir.

5. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir: (1) Dinleme amacının ve metin türünün dinleme etkinliğinin planlanmasında ve kullanılacak yöntem-teknikliğin belirlenmesinde önemli bir değişken olduğu göz önünde bulundurularak dinleme etkinlikleri tasarlanmalıdır. (2) Öğrencilerin dinlediğini anlama beceri düzeyleri yalnızca dinleme sonrası sorularla değil aynı zamanda dinleme sırasında ve dinleme sonrasında yöneltilecek sorularla değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Aras, B. (2010). İlköğretim Türkçe Derslerinde Dinleme Anlama Becerisinin Geliştirilmesi. Türkçe Öğretimi Kongresi Kitabı (s. 239-246). İstanbul: MEB
- Aydın Yılmaz, Z. (2007). Sınıf Öğretmenlerine Türkçe Öğretimi. Ankara: Nobel Yay.
- Aytan, T. (2011). Aktif Öğrenme Tekniklerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Calp, M. (2005). Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Doğan, Y. (2012). Dinleme Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

- Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel.
- Katrancı, M. (2012). Üstbiliş Stratejileri Öğretiminin Dinlediğini Anlama Becerisine ve Dinlemeye Yönelik Tutuma Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırbaş, A. (2010). İşbirlikli Öğrenme Yönteminin İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerilerini Geliştirmesine Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocaadam, D. (2011). Not Alarak Dinleme Eğitiminin İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Okuma Becerileri Dersi Öğretim Programı. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- McLaughlin, M. & DeVoogd, G. (2004). Critical literacy as comprehension: Expanding reader response. *International Reading Association*, 52-62. (Doi Number: 10.1598/JAAL.48.1.5)
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd Edition). Calif: Sage Publications.
- Opitz, M., & Zbaracki, M. (2004). Listen hear! 25 effective listening comprehension strategies. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Özbay, M. (2003). Türkçe Öğretiminde İhmal Edilmiş Bir Alan: Dinleme Eğitimi. Ankara: ANAÇEV Yayınları.
- Özbay, M. (2012). Anlama Teknikleri: II Dinleme Eğitimi. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe Öğretim Programlarının Dinleme Becerisi Bakımından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7 (1), 87-97.
- Pinnell, G. S., & Jagger, A. M. (2003). Oral language: Speaking and listening in elementary classrooms. J. Flood, D. Lapp, J. R. Squire, & J. Jensen içinde, *Handbook of research on teaching the English language arts*. Mahwah: Erlb.
- Şahin, C. (2012). Dinleme Metinlerinden Önce ve Sonra Sorulan Soruların İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerisine ve Hatırlama Düzeyine Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Temur, T. (2010). Dinleme Metinlerinden Önce ve Sonra Sorulan Soruların Üniversite Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 303-319.
- Varışoğlu, B. Şahin, A. Göktepe, Y. (2013). Türkçe eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3): 1767-1781.
- Yılmaz, İ. (2007). Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Önerilen Etkinliklerin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.